

Rezhym dostupu: <http://www.anrb.ru/isei/cf2006/d897.htm> .- Nazva z tytul ekranu.

5. Podatkovyy kodeks Ukrayiny # 77-VIII vid 28.12.2014 / [Elektronnyy resurs].– Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1621-18> (z zminamy ta dopovnennyamy). – Nazva z tytul ekranu.

6. Vseukrayins'ka hazeta dlya pryvatnykh pidpryyemtsiv «Konsul'tant» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://kchp.com.ua/novoe/obm-n-podatkovimi-nakladnimi-v-elektronnomu-vigljad-ta-h-re-strac-ja-v-rpn.-jaku-programu-obrati-por-vnjalna-tablicja.html>. – Nazva z tytul ekranu.

7. Medok, ofitsiyyny sayt / Ofitsiyyny sayt MeDoc [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.me-doc.com.ua/1111167185-elektronnoe-administrirovanie-nds-razyasnenie?lang=rus> – Nazva z tytul ekranu.

8. 1C Server Elektronnykh dokumentiv / Ofitsiyyny sayt: Spil'na rozrobka 1S ta M.e.doc. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.1c-sed.com.ua/texts.php?idd=185>

***Рецензент:** Балджи М.Д. д.е.н., професор, зав. кафедри економіки та планування бізнесу Одеського національного економічного університету*

26.10.2016

УДК 336.01

Дудар Юлія

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розкрито сутність малого підприємництва як специфічного виду економічної діяльності. Зазначено кількісні та якісні критерії визначення суб'єктів малого підприємництва. У роботі

також детально розглянуто основні відмінності малого бізнесу порівняно з великим, зокрема розкрито, проаналізовано та узагальнено ряд характерних критеріїв та особливостей малого підприємства. Наведено визначення процесу управління фінансами в малому бізнесі. Доведено, що зміст фінансового менеджменту суб'єктів малого підприємництва значно відрізняється від фінансового менеджменту великих підприємств. Сформульована основна мета управління фінансами малого підприємства. Досліджено ряд особливостей управління фінансовими ресурсами в малому бізнесі, які визначають його значну відмінність від фінансового менеджменту великих підприємств. Приділяється увага організації структури управління фінансами малого підприємства.

Ключові слова: мале підприємство, малий бізнес, суб'єкти малого підприємництва, фінансові ресурси, фінансовий менеджмент, структура управління фінансами малого бізнесу.

Дудар Юлія

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ МАЛОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье раскрыта сущность малого предпринимательства как специфического вида экономической деятельности. Указаны количественные и качественные критерии идентификации субъектов малого предпринимательства. В работе также подробно рассмотрены основные отличия малого бизнеса по сравнению с большим, в частности раскрыты, проанализированы и обобщены ряд характерных критериев та особенностей малого предприятия. Дано определение процесса управления финансами в малом бизнесе. Доказано, что содержание финансового менеджмента субъектов малого предпринимательства значительно отличается от финансового менеджмента крупных предприятий. Сформулирована основная цель управления финансами малого предприятия. Исследован ряд особенностей управления финансовыми ресурсами в малом бизнесе, которые определяют его значительное отличие от финансового менеджмента крупных предприятий. Уделяется внимание организации структуры управления финансами малого предприятия.

Ключевые слова: малое предприятие, малый бизнес, субъекты малого предпринимательства, финансовые ресурсы, финансовый менеджмент, структура управления финансами малого бизнеса.

Dudar Yuliia

MANAGEMENT FEATURES OF FINANCIAL RESOURCES OF SMALL ENTERPRISE

In article the essence of a small entrepreneurship is disposed as specific type of economic activity. The quantitative and quality criteria of transfer of the entities to small are indicated in the article. In work the main differences of small business in comparison with big are also in detail considered, in particular a number of characteristic criteria and features of small enterprise are exposed, analyzed and generalized. The definitions of the financial management process in a small business are given. It is proved that content of financial management of small business entities considerably differs from financial management of large enterprises. The main objective of management of finance of small enterprise is formulated. A number of financial resources management features in small business, which determine its difference from the financial management of large enterprises is analyzed. Attention is paid to the organization of the management structure by finances of small enterprise.

Keywords: small enterprise, small business, small business entities, financial resources, financial management, management structure by finances of small business.

Постановка проблеми. Розвиток малих підприємств є рушійною силою для розвитку економіки, відіграє важливу роль у зростанні добробуту населення, вирішенні соціально-економічних проблем. Малі підприємства є базисом економіки. Він функціонує в усіх країнах світу і охоплює не заборонені законом сфери господарської діяльності. У сталій ринковій економіці частка малого й середнього підприємництва в ВВП ринкових країн становить: у Великобританії – 50–54 %, Німеччини – 50–53 %, Італії – 57–60 %, Франції – 55–62 %, США – 50–52 %, Японії – 52–55 %. В Україні ж частка малих підприємств у ВВП складає лише 15 %. Втім фінансовий

стан більшості малих підприємств України можна охарактеризувати як незадовільний.

Однією з причин такої ситуації, залишається проблема забезпечення підприємства достатньою кількістю фінансових ресурсів як на початку його заснування, так у процесі постійного проведення господарської діяльності. Разом з цим, низька забезпеченість малих підприємств фінансовими ресурсами супроводжується низьким рівнем їх використання. Отже, неефективне управління фінансами у малому бізнесу залишається особливо гострою проблемою, яка заважає успішному розвитку даної сфери економіки. Саме рівень управління фінансовими ресурсами є одним із найважливіших чинників, які визначають ефективність діяльності підприємства в ринковому середовищі, його фінансову стабільність та конкурентоспроможність. Ось чому, розгляд теоретичних основ управління фінансами в малому бізнесі, а також визначення особливостей малого бізнесу та процесу управління його фінансовими ресурсами, дуже актуальні на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансового менеджменту малих підприємств обговорюється як вітчизняними так і зарубіжними вченими. Значний вклад у вивчення цієї проблеми внесли Боцьора Л.О., Варналій З.С., Віхляєва С.І., Виговська В.В., Грабарчук С.С., Люта О. В., Коробова М.Я., Куликова О.Ф., Мадрига Г.М., Михайличенко Н.М., Редіна Н.І., Франчук Ю.О. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання управління фінансами підприємств широко освітлюються у дослідженнях багатьох науковців. Разом з тим, окремі аспекти цієї багатогранної проблеми залишаються дискусійними і потребують подальшого дослідження. До них належать досконале вивчення характерних критеріїв малого бізнесу, що розкривають сутність малого підприємництва як виду економічної діяльності та особливостей управління його фінансами.

Метою статті є визначення, узагальнення характерних особливостей малого бізнесу та процесу управління його фінансовими ресурсами.

Виклад основного матеріалу. У структурі сучасної економіки співіснують та органічно взаємодоповнюються малий, середній та

великий бізнес. Проте на відміну від двох останніх малий бізнес є вихідним, найбільш чисельним, а тому і найбільш поширеним сектором економіки. В сучасному розумінні мале підприємництво (малий бізнес) – це самостійна, на власний ризик та розсуд, інноваційне спрямована діяльність громадян - підприємців (фізичних осіб - підприємців) та підприємств (юридичних осіб), яка провадиться з метою отримання прибутку та задоволення суспільних і особистих потреб [1, с.20].

Суб'єкти господарювання загальноприйняте відносити до суб'єктів малого бізнесу на основі якісних і кількісних параметрів. Так, автори колективної монографії за загальною редакцією Н.І. Редіної зазначають, що "якісні аспекти розкривають сутність малого підприємництва як виду економічної діяльності, а кількісні критерії забезпечують його ідентифікацію залежно від рівня та масштабності підприємницької діяльності" [6, с. 30-31].

У світовій практиці не існує єдиних кількісних і якісних критеріїв визначення суб'єктів малого підприємництва. Найпоширенішими кількісними параметрами віднесення підприємств до малих виступають: середньооблікова чисельність працюючих, річний оборот (обсяг продажу), балансова вартість активів.

Порядок віднесення підприємств до малих, особливості їх створення й здійснення діяльності встановлюється законодавством відповідної країни. В Україні підприємства відносять до малих в залежності від обсягів діяльності й чисельності працівників.

Відповідно до статті 55 Господарського кодексу України, суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи, зареєстровані як фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [2].

Зауважимо, що для розкриття особливостей малого бізнесу використовують якісні характеристики, зокрема [7, с.160-161]:

- єдність власника і управлінця;
- абсолютна відповідальність за результати діяльності;
- спрощена організаційна структура;

- гнучкість, мобільність;
- обмеженість фінансових ресурсів;
- сприяння зайнятості населення;
- вразливість і чутливість до змін внутрішнього і зовнішнього середовища;
- залежність від змін попиту та розвитку конкуренції, несприятливого розвитку галузі;
- підтримка демократичності ринкових відносин;
- формування середнього класу.

Для втілення в життя підприємницьких ідей підприємства малого бізнесу повинні мати ресурсне забезпечення, у складі якого першочергова роль відводиться фінансам. На нашу думку, процес управління фінансовими ресурсами на підприємстві доцільно здійснювати у безперервному взаємозв'язку процесів їх формування і використання. Саме це може забезпечити підприємницьку конкурентоспроможність та розвиток будь-якого суб'єкта господарювання. Отже, можна сказати, що фінансовий менеджмент — це управління у сфері грошових відносин щодо формування, розподілу і використання грошових доходів, нагромаджень і фінансових ресурсів з метою найефективнішого їх використання і підвищення платоспроможності підприємства.

Принципи, на яких ґрунтуються сучасні системи управління фінансами, можуть бути застосовні до підприємств різних розмірів. Усі компанії розміщують фінансові ресурси в активи, а також залучають кошти. Але слід звернути увагу на те, що зміст фінансового менеджменту суб'єктів малого підприємництва значно відрізняється від фінансового менеджменту великих підприємств.

На наш погляд, основна мета управління фінансами великих підприємств є забезпечення максимізації добробуту їх власників у поточному та перспективному періоді, яке знаходить відображення у підвищенні його ринкової вартості. Реалізація цієї мети, як правило, може забезпечувати досить тривалий безкризовий розвиток підприємства та поступове розширення обсягу його фінансово – господарської діяльності.

Зауважимо, що вище визначена мета не відповідає підприємствам малого бізнесу. Так, мале підприємство, як правило, не максимізує курс акцій, показник капіталізації і рівень дивідендів.

Фінансовий ринок не оцінює вартість малого підприємства, її взагалі досить важко визначити. Прагнучи незалежності, власник навіть уникає поповнювати капітал свого підприємства за рахунок внесків нових потенційних співвласників, не зважаючи на те, що це економічно виправдано.

В малому бізнесі – високий рівень підприємницьких ризиків, ніж у великих компаній. Це пов'язано з тим, що малі підприємства вимушені функціонувати в умовах високої конкуренції, на відносно невеликих ринках. Взагалі в малому бізнесу між прибутком і ризиком існує протилежна залежність, тобто збільшення ризику призводить до зменшення прибутку і, навпаки, зменшення ризику веде до зростання прибутку.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств і організацій, а також кредити банків та інші позики. Така структура джерел фінансування капітальних інвестицій, а саме домінування в ній внесків за рахунок власних коштів підприємств, ставить в залежність розвиток підприємств та їх інвестиційну активність від їх прибутковості.

Підприємства малого бізнесу мають, як правило, нижчий, порівняно з великими, рівень ліквідності. Це свідчить про те, що мале підприємство відчуває значно більші труднощі з мобілізацією грошових ресурсів для виконання своїх поточних зобов'язань, тобто в цілому є менш платоспроможним, ніж велике підприємство. Мале підприємство вкладає менше коштів в запаси і дебіторську заборгованість, про що свідчать більш високі показники обороту запасів і дебіторської заборгованості. Таким чином, ліквідність – найбільша проблема в діяльності малого підприємства [4].

На підставі вище сказаного, вважаємо, що, основна мета фінансового менеджменту малого бізнесу це ефективне управління оборотним капіталом, а саме запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, що дозволить підприємству мати достатню кількість ліквідних коштів і робить його платоспроможним.

Проте слід відмітити, що у окремих ситуаціях мета фінансового менеджменту може змінюватися, тоді цілю управління фінансами малого підприємства може бути:

- виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби;
- попередження банкрутства та суттєвих фінансових невдач;
- максимізація прибутку;

- мінімізація витрат;
- стійкий темп зростання економічного потенціалу підприємства;
- зростання обсягу виробництва та реалізації продукції;
- зростання доходів власників бізнесу;
- забезпечення рентабельності підприємства та інші.

Отже, можна стверджувати, що основне завдання управління фінансів підприємства – ухвалення рішень по забезпеченню найбільш ефективного руху фінансових ресурсів між підприємством та зовнішніми і внутрішніми джерелами його фінансування [3].

Фактично малий бізнес є специфічним суб'єктом національної економіки, тому при управлінні його фінансами необхідно враховувати специфічні особливості малих підприємств. З урахуванням вище сказаного, назвемо ці особливості:

- специфіка підприємницьких мотивацій керівників - власників малих підприємств на відміну від найманих менеджерів великих фірм;
- стратегічні цілі підприємства, що визначають різницю у керуванні фінансовими ресурсами великих та малих підприємств;
- можливість відсутності мети максимізації прибутку, що характеризується прагненням власника до збереження незалежності й певного, достатнього рівня доходів;
- залежність від внутрішніх джерел фінансування й актуальність проблеми дефіциту фінансових ресурсів у силу складності доступу на фінансовий і грошовий ринки;
- обмежені ресурси й потужності, невелике число виробленої продукції;
- відсутність мети максимізації курсу акцій і рівня дивідендів у силу складності визначення вартості малого бізнесу, що не оцінюється публічно фінансовим ринком;
- високий рівень фінансових ризиків [3];
- відсутність фінансового прогнозування та планування;
- недостатність або взагалі відсутність спеціалістів з управління фінансами.

Останній чинник часто стає вирішальним, тою «останньою краплею» що переповнює келих нестійкості фінансового стану суб'єкту малого підприємництва.

Необхідно звернути увагу на головну особливість фінансового менеджменту у малому бізнесі - особливу структуру управління малим підприємством. Як правило, управління даним підприємством по всіх напрямках: основній, фінансовій і інвестиційній діяльності здійснюється на підставі знань і вирішень керівника. У структурі малих підприємств часто відсутні фінансові служби, управління фінансами здійснюється бухгалтером, який реалізує інтереси власника, звідси витікає подвійна бухгалтерія, чорний нал, інші незаконні способи ухилення від податків [8, с.181].

Отже, фактично в якості фінансового менеджера виступає власник та, частково, бухгалтер. Враховуючи завантаженість власника, зазвичай, функції прогнозування та бюджетування на малому підприємстві не виконуються або виконуються з недостатньою увагою та за необґрунтованими методиками. Залишаються поза зоною уваги власника малого підприємства також вибір оптимальних джерел фінансування, маркетинговий аналіз, аналіз операційного та фінансового важеля, інвестиційний аналіз. Не проводиться також і аналіз фінансових показників та оцінка ймовірності банкрутства.

Необхідно звернути увагу на те, що керівник – власник малої незалежної фірми зацікавлений у отриманні поточного прибутку, в аналізі руху готівки, спрямовує свої зусилля, в першу чергу, на управління оборотним капіталом. Основне завдання при цьому – вміле планування грошових потоків. Це призводить до відсутності довгострокового планування. Стратегічна мета для власникам заміщається ціллю виживання. Через це успішний, на перший погляд, бізнес, легко переходить межу, за якою – спад та ймовірність банкрутства. Тому в такій ситуації особливо важливим є виконання не тільки поточних і тактичних завдань фінансового менеджменту, але і розробка стратегії та перспективних інвестиційних проєктів, використання інноваційної складової малого бізнесу [5, с.293].

Слід також відмітити, що для успішного розвитку малого бізнесу держава надає йому фінансову підтримку, зокрема доступ до фінансових ресурсів на пільгових умовах. Для отримання цих ресурсів необхідно знати умови отримання пільгового фінансування, а також вміти переконувати кредиторів чи інвесторів в перспективності й інвестиційній привабливості окремих підприємницьких структур на основі професійно складених бізнес – планів.

Зауважимо, що відповідно до чинного законодавства по відношенню до малих підприємств застосовуються спрощені системи фінансової звітності, оподаткування тощо. При проведенні аналізу й оцінки фінансової звітності застосовується незначна кількість ключових показників. Їхні бізнес – плани й фінансові обґрунтування інвестиційних проектів не перевантажені складними й трудомісткими розрахунками. В той же час підприємці у сфері малого бізнесу потребують освітніх й навчально – консультативних послуг щодо управління фінансами.

Вважаємо, що на даний момент часу існує два способу організації структури управління фінансами малого бізнесу:

1) поєднання посад головного бухгалтера і фінансового менеджера в одній особі. У даній ситуації витрати на утримання фінансової служби знижуються, проте погіршується якість ухвалюємих рішень;

2) створення окремого фінансового відділу, залучення фінансового менеджера. Це вимагає значних витрат, оскільки фахівці з фінансів коштують дорого, а наймати молодосвідченого і некваліфікованого фінансиста може призвести до поганих наслідків.

Але в будь-якому випадку фінансовий фахівець малого підприємства повинен постійно проводити фінансовий та управлінський аналіз, здійснювати фінансове планування, формувати та реалізовувати фінансову стратегію та політику підприємства [8, с.181-182].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що фінансовий менеджмент малих підприємств є складним та багатограним процесом. Він має особливості, які залежать в першу чергу від особливостей малого підприємства в порівнянні з великими. Фінансовий менеджмент малих підприємств передбачає насамперед, ефективне управління оборотним капіталом, запасами та дебіторською заборгованістю. Існує необхідність створення на малому підприємстві зрозумілої й логічної схеми організації управління фінансами, що дозволить підвищити ефективність використання ресурсів за рахунок мобілізації внутрішніх резервів та стане реальним чинником підвищення ефективності його фінансово - господарської діяльності. Тому необхідно удосконалити інформаційне та кадрове забезпечення управління фінансами малого

підприємства, створити дієву систему планування, бюджетування, а також проведення заходів фінансового моніторингу і фінансового контролю.

Література

1. Боцьора Л.О. Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні [Електронний ресурс] : автореф. дис... к.е.н.: 08.00.08 / Боцьора Людмила Олександрівна. – Львів, 2015. – 272 с. – Режим доступу: http://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/dis_Botsora_2015.pdf (дата звернення 27.09.2016).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 27.09.2016).
3. Куликова О.Ф. Сучасні підходи до управління фінансами малих підприємств [Електронний ресурс] / О.Ф.Куликова. – 2012. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/index.php> (дата звернення 27.09.2016).
4. Люта О. В. Особливості фінансового менеджменту в малому бізнесі / О. В. Люта // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. – Серія «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» : збірник наукових праць. – Рівне, 2006. – №2 (Вип. XII).– С. 80-88.
5. Михайличенко Н.М. Фінансовий менеджмент в малому бізнесі: проблеми та перспективи. / Н.М. Михайличенко // Науковий вісник ДДМА. – 2011. – № 1(7Е). – С. 291-295.
6. Редіна Н.І. Становлення і розвиток малого бізнесу в регіоні: колективна монографія / За заг. ред. Н.І. Редіної // Міністерство фінансів. – Дніпропетровськ, 2008. – 508 с.
7. Франчук Ю.О. Теоретичні засади, проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва / Ю.О. Франчук // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – 2013. - № 10 (37). - Ч.5. - С. 155-165.
8. Ходорова Н.С., Віхляєва С.І. Особливості інноваційної діяльності на малих підприємствах / Н.С.Ходорова, С.І. Віхляєва // Вісник НТУ «ХПІ». – 2010. – №5. – С. 178-182.

1. Bots'ora L.O. Finansovyy mekhanizm rozvytku maloho pidpryyemnytstva v Ukrayini [Elektronnyy resurs]: avtoref. dys... k.e.n.: 08.00.08 / Bots'ora Lyudmila Oleksandrivna. – L'viv, 2015. – 272 s. - Rezhym dostupu: http://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/dis_Botsora_2015.pdf (data zvernennya 27.09.2016).

2. Hospodars'kyy kodeks Ukrayiny vid 16.01.2003 r. / Verkhovna Rada Ukrayiny // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua>(data zvernennya 27.09.2016).

3. Kulykova O.F. Suchasni pidkhody do upravlinnya finansamy malykh pidpryyemstv [Elektronnyy resurs] / O.F.Kulykova. – 2012. - Rezhym dostupu: <http://nauka.zinet.info/index.php> (data zvernennya 27.09.2016).

4. Lyuta O. V. Osoblyvosti finansovoho menedzhmentu v malomu biznesi / O. V. Lyuta // Problemy ratsional'noho vykorystannya sotsial'no-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsiyi. - Seriya «Pidpryyemnytstvo, menedzhment ta marketynh» : zbirnyk naukovykh prats'. – Rivne, 2006.– №2 (Vyp. XII).– S.80-88.

5. Mykhaylychenko N.M. Finansovyy menedzhment v malomu biznesi: problemy ta perspektyvy. / N.M. Mykhaylychenko // Naukovyy visnyk DDMA. – 2011. – №1(7E). – S. 291-295.

6. Redina N.I. Stanovlennya i rozvytok maloho biznesu v rehioni: kolektyvna monohrafiya / Za zah. red. N.I. Redinoyi / Ministerstvo finansiv. – Dnipropetrovs'k, 2008. – 508 s.

7. Franchuk Yu.O. Teoretychni zasady, problemy ta perspektyvy rozvytku maloho pidpryyemnytstva / Yu.O. Franchuk // Ekonomichni nauky. – Seriya «Oblik i finansy». – №10 (37). – Ch.5. – 2013. – S. 155-165.

8. Khodorova N.S., Vikhlyayeva S.I. Osoblyvosti innovatsiyanoi diyal'nosti na malykh pidpryyemstvakh / N.S.Khodorova, S.I. Vikhlyayeva // Vistnyk NTU «KhPI». - №5. - 2010. – S. 178-182.

***Рецензент:** Гончаренко О.М., д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету*

31.10.2016